

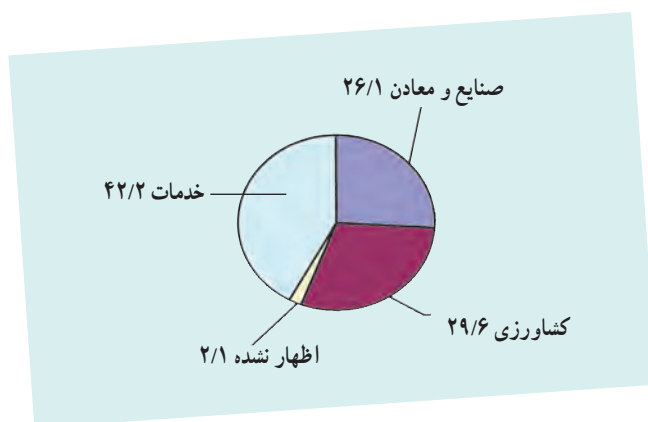
درس سیزدهم: توانمندی‌های اقتصادی استان

به تصاویر زیر نگاه کنید. به نظر شما مهم‌ترین توانمندی اقتصادی استان ما چیست؟

شکل ۴۱-۵. توانمندی‌های کشاورزی استان

شکل ۴۲-۵. نمودار سهم بخش‌های مختلف اقتصادی استان به درصد

توانمندی‌های بخش کشاورزی استان

استان آذربایجان غربی به دلایل زیر یکی از قطب‌های مهم کشاورزی ایران است.

۱- آب و هوای مساعد و متنوع استان

۲- آب کافی

۳- خاک غنی، حاصل خیز و اراضی مستعد برای تولید انواع محصولات باغی و زراعی

۴- مراتع غنی

۵- .....

استان آذربایجان غربی با دارا بودن یک میلیون هکتار اراضی قابل کشت، ۵/۶ درصد کل تولیدات کشاورزی کشور را به خود

اختصاص داده است.

شکل ۴۳-۵- محصولات باغی استان

الف) زراعت : استان آذربایجان غربی با تولید ۴۶ نوع محصول زراعی و باغی از قطب‌های مهم کشاورزی کشور محسوب

می‌شود. آیا می‌توانید محصولات زراعی شهرستان محل زندگی خودتان را نام ببرید؟

سطح زیر کشت محصولات زراعی استان بالغ بر ۷۰۰ هزار هکتار و میزان تولید این محصولات حدود ۳ میلیون تن بوده است.

بیشترین سطح زیر کشت اراضی زراعی به کشت دیمی تعلق دارد که شامل قسمت‌های شمالی، جنوبی و غربی استان می‌شود. استان

آذربایجان غربی از لحاظ زمین‌های زراعی آبی در مقام پنجم و از لحاظ داشتن اراضی دیمی در مقام ششم کشور قرار دارد. مهم‌ترین

محصولات زراعی استان عبارت‌اند از : چغندر قند، توتون و تنباکو، نخود، یونجه، گندم، گوجه‌فرنگی، جو، عدس، لوبیا و ... .

توانمندی‌های استان

در سال‌های اخیر کشت گلخانه‌ای نیز در استان رونق زیادی پیدا کرده است. آیا می‌توانید بگویید چرا این نوع کشت مورد استقبال و توجه کشاورزان قرار گرفته است؟ آیا می‌توانید بگویید در شهرستان محل زندگی شما کدام محصولات زراعی در گلخانه تولید می‌شوند؟ از کشت گلخانه‌ای محل زندگی خود تصاویری تهیه و در کلاس ارائه کنید.

شکل ۴۴-۵- کشت گلخانه‌ای

ب) باغداری: آیا می‌توانید مهم‌ترین محصولات باغی شهرستان محل زندگی خود را نام ببرید؟ استان آذربایجان غربی با دارا بودن آب‌وهوای ملایم و خاک مناسب یکی از مناطق مستعد تولید محصولات باغی است و نقش اساسی در تولید محصولات باغی کشور دارد. در سال ۱۳۸۹ سطح زیر کشت محصولات باغی استان ۱۰۸۰۰۰ هکتار بوده که ۴/۱ درصد از سطح زیر کشت باغی کشور و بیشتر از ۱/۳۵ میلیون تن از تولید محصولات باغی کشور را شامل می‌شد. توسعه صنایع تبدیلی، ایجاد سردخانه‌های مدرن و ایجاد واحدهای بسته‌بندی نمایانگر اهمیت این بخش در اقتصاد کشاورزی استان و کشور است.

مهم‌ترین محصولات باغی استان عبارت‌اند از: سیب، گردو، زردآلو، گوجه‌سبز، سماق، انگور، آلو، هلو و بادام. همچنین سیب و انگور بیش از ۹۰ درصد میزان کل تولیدات باغی استان را تشکیل می‌دهند.

ج) دامپروری: استان آذربایجان غربی دارای ۹ میلیون واحد دامی (معادل ۶/۲ درصد دام‌های کشور) است. میزان تولید محصولات دامی استان در سال ۱۳۸۶ به ۶۳۸۰۰۰ تن می‌رسد و ۵/۱ درصد تولیدات دامی کشور در این استان تولید می‌شود. در این استان انواع دام‌های سنگین (گاو، گاو میش و ...) و دام‌های سبک (گوسفند، بز و ...) پرورش داده می‌شود. از کل دام‌های موجود استان ۵۵ درصد آن دام بزرگ و ۴۵ درصد دام آن کوچک است. در شهرستان محل زندگی شما، پرورش کدام یک از انواع دام‌ها رایج است؟

دامپروری در این استان شامل گاوداری صنعتی، دامداری سنتی، مرغداری، پرورش زنبور عسل و پرورش ماهی است.

شکل ۴۶-۵ پرورش زنبور عسل

شکل ۴۵-۵ پرورش ماهی

شکل ۴۷-۵ پرورش دام

برای مطالعه

پرورش مرغ به دو صورت بومی و صنعتی صورت می‌گیرد. در سال ۱۳۸۶ در سطح استان ۴۹۶ واحد صنعتی پرورش مرغ گوشتی، ۳۵ واحد پرورش مرغ تخم‌گذار و ۵۲ واحد صنعتی پرورش مادر و یک واحد پرورش مرغ اجداد فعال بوده است.

پرورش ماهی در استان آذربایجان غربی در سال‌های اخیر توسعه زیادی یافته است؛ به طوری که این استان در سال ۱۳۸۸ از نظر تولید محصولات آبی مقام دوم کشوری را دارا بود. پرورش آبزیان در استان در دو گروه ماهیان خوراکی سرد آبی و ماهیان خوراکی گرم آبی تولید می‌شود. در سال ۱۳۸۸ بیش از ۱۹۹ مزرعه پرورش ماهیان سرد آبی با ظرفیت ۵۹۴۴ تن ماهی و ۱۵۴ مزرعه پرورش ماهیان گرم آبی با ظرفیت ۶۰۶۵ تن ماهی در استان فعالیت می‌کردند.

وضعیت آب و هوایی مناسب، باغ‌ها و دشت‌هایی با مراتع سرشار از گل و گیاهان وحشی، استان آذربایجان غربی را به یکی از قطب‌های پرورش زنبور عسل کشور تبدیل کرده است. در سال ۱۳۸۶ میزان تولید عسل در استان ۹۵۱ تن بوده که مقام اول کشوری را اخذ کرده است. در همان سال حدود ۳۳۷۸ نفر در این صنعت مشغول فعالیت بودند. شهرستان خوی از نظر پرورش زنبور عسل مقام اول را داراست.

توانمندی‌های استان

شکل ۴۹-۵ پرورش ماهی

شکل ۴۸-۵ مرغداری صنعتی

شکل ۵۰-۵ دشت‌های پرگل

توانمندی‌های استان در بخش صنعت

استان آذربایجان غربی به دلایل زیر دارای مزیت‌های نسبی جهت توسعه فعالیت‌های صنعتی است که در صورت سرمایه‌گذاری مناسب چشم‌انداز پررونقی را نوید می‌دهد.

- ۱- وجود مواد اولیه کشاورزی و دامی جهت توسعه صنایع تبدیلی وابسته
  - ۲- وجود ذخایر معدنی و منابع طبیعی جهت توسعه صنایع فرآوری و تبدیلی معدنی
  - ۳- وجود شرکت‌های صنعتی فعال در استان
  - ۴- همجواری با سه کشور ترکیه، آذربایجان و عراق
  - ۵- استقرار استان در مسیر راه‌های ارتباطی ایران و اروپا
  - ۶- وجود مراکز گمرکی و بازارچه‌های صادرات و واردات کالا از کشور
- در بخش صنعت استان آذربایجان غربی تا سال ۱۳۸۸، تعداد ۲۴۸۱ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی صادر شده است که موجب اشتغال ۵۴۰۸۸ نفر شده است.

شکل ۵۱-۵- کارخانه سیمان

تقسیم‌بندی صنایع استان

الف) صنایع ماشینی : این صنایع شامل موارد زیر

می‌شود :

۱- صنایع فرآوری و تبدیلی معدنی ۲- صنایع تبدیلی کشاورزی و دامی ۳- صنایع نوین مانند میکرو ماشین و میکروالکترونیک ۴- صنایع پتروشیمی ۵- صنایع فولادسازی بیش از ۶۰ درصد سردخانه‌ها و واحدهای تولید کنسانتره و آب میوه کشور در این استان احداث شده‌اند.

صنایع تولید مواد غذایی و آشامیدنی پس از صنایع فرآوری و تبدیلی معدنی دومین تخصص صنعتی استان در سال ۱۳۸۵ بود و ۲۱/۶ درصد از کل صنایع استان را شامل می‌شد.

شکل ۵۳-۵- کارخانه آب میوه‌گیری

شکل ۵۲-۵- کارخانه شیر پاستوریزه

آیا می‌توانید صنایع تبدیلی کشاورزی استان محل زندگی خود را نام ببرید؟

ارومیه بزرگ‌ترین مرکز صنایع بزرگ استان و مهم‌ترین کانون تمرکز امکانات صنعتی استان است. اکثر واحدهای صنعتی استان در ارومیه متمرکز شده‌اند. این موضوع موجب افزایش سطح اشتغال و درآمد سرانه در شهر ارومیه و یکی از علل مهاجرت نیروی کار و هدایت سرمایه سایر شهرستان‌های استان به ارومیه شده است. بعد از ارومیه، خوی، میاندوآب، مهاباد و پیرانشهر بیشترین صنایع بزرگ استان را در خود جای داده‌اند.

شکل ۵۴-۵- تصویری از کارخانه نساجی

فعالیت

— با توجه به توانمندی‌های موجود در شهرستان شما، ایجاد چه نوع صناعی مناسب‌تر است؟

ب) صنایع دستی : علل توسعه صنایع دستی در استان عبارت‌اند از : ۱- وجود حدود ۴ میلیون دام سبک ۲- وجود مواد اولیه مورد نیاز مانند پشم، کرک، مو و... ۳- نیروی انسانی ماهر و خلاق

تقسیم‌بندی صنایع دستی استان

الف) صنایع دستی مرتبط با الیاف شامل

۱- قالی بافی : استان آذربایجان غربی یکی از مناطق مهم تولیدکننده فرش دست‌باف کشور است. قالی‌بافی در تمام شهرستان‌های استان به جز اشنویه رواج دارد. آیا می‌توانید بگویید چرا قالی‌بافی در اشنویه رواج ندارد؟ شهرستان‌های تکاب، خوی، میاندوآب، شاهین‌دژ، بوکان و ارومیه از مراکز مهم قالی‌بافی در استان به‌شمار می‌روند. در این صنعت از پشم، نخ، پنبه، ابریشم و کرک به عنوان مواد اولیه استفاده می‌شود.

۸۵ درصد فرش‌های تولیدی این استان از نوع صادراتی است و فرش آهنین تکاب (فرش افشار) و ریز ماهی خوی به دلیل استحکام، ظرافت، کیفیت، استفاده از مواد اولیه مرغوب و طرح‌های اصیل محلی از شهرت جهانی برخوردارند. این فرش‌ها در سال ۱۳۸۸ ثبت ملی شدند و برای ثبت جهانی آنها نیز اقدامات لازم انجام گرفته است.

در استان آذربایجان غربی ۴۲۴ هزار متر مربع انواع فرش‌های دست‌باف توسط ۱۰۵ هزار نفر بافنده در ابعاد، نقوش و رنگ‌آمیزی‌های متنوع تولید می‌شود و استان در این صنعت رتبه هفتم کشوری را داراست.

نام طرح: فرش افشار
نام نقشه: شکارگاه
ابعاد: 2.5×3.5 2×3 1.7×4
بافت: تکاب

نام طرح: ماهی
نام نقشه: شکارگاه
ابعاد: 2.5×5 2.5×3.5 2×3 1×1.5 1.5×2
بافت: ارومیه - خوی - سلماس - ماکو - چالدران - پلدشت

نام طرح: فرش افشار
نام نقشه: شکارگاه
ابعاد: 2.5×3.5 2×3 1.7×4
بافت: تکاب

نام طرح: فرش افشار
نام نقشه: بته چقه
ابعاد: 3×4 3×3
بافت: شاهین‌دز و بوکان

شکل ۵۵-۵- تصاویری از انواع فرش‌های دست‌باف استان

تکاب یکی از کانون‌های قالی‌بافی استان آذربایجان غربی است، این صنعت نقش مؤثری در تأمین معیشت و اشتغال‌زایی مردم این شهرستان دارد.

چرا صنعت قالی‌بافی در شهرستان تکاب رونق دارد؟

۲- **نساجی سنتی:** این صنعت توسط دستگاه نساجی سنتی و با استفاده از پشم تولید می‌شود. از تولیدات نساجی سنتی می‌توان سجاده، جاجیم و پارچه‌های پشمی را نام برد. شهرستان‌های بوکان، مهاباد، پیرانشهر، اشنویه، خوی و سردشت از مراکز عمده صنعت نساجی محسوب می‌شوند.

۳- **گلیم‌بافی:** گلیم به عنوان یکی از زیراندازهای بشر دارای سابقه بسیار طولانی است. انواع رنگ‌های زیبا، زنده و شاد

شکل ۵۶-۵- صنایع نساجی سنتی استان

توانمندی‌های استان

در بافت گلیم به کار می‌رود. نقوش گلیم به‌طور معمول هندسی است و بافت آن بیشتر در میان عشایر متداول است. از مراکز مهم گلیم‌بافی می‌توان به شهرستان‌های تکاب، مهاباد و بوکان اشاره کرد.

شکل ۵۷-۵- گلیم بافی

شکل ۵۸-۵- منبت کاری

ب) صنایع مرتبط با چوب شامل

۱- منبت‌کاری: هنری است که در آن حکاکی و کنده‌کاری روی چوب بر اساس طرح و نقشه صورت می‌گیرد. شهرستان ارومیه یکی از مراکز مهم این صنعت است. هنرمندان این رشته به ساخت تابلوهای تزئینی و هنری، مبلمان، میزهای غذاخوری و... می‌پردازند.

۲- ریزه‌کاری: هنری بسیار ظریف، زیبا و کاربر است. در این هنر چوب‌هایی بر اساس طرح و نقش از قبل آماده می‌شود و بر قسمت خالی شده چوب روکش می‌شود. ارومیه مرکز اصلی این هنر است. عمده‌ترین تولیدات این صنعت رحل قرآن، جعبه جواهرات، جعبه دستمال کاغذی، قاب عکس، صفحه شطرنج و... است.

شکل ۵۹-۵- ریزه کاری

۳- پیکره تراشی: این هنر به طور گسترده در شهرستان ارومیه کار می‌شود. ماده اصلی پیکره‌ها چوب گردو است.

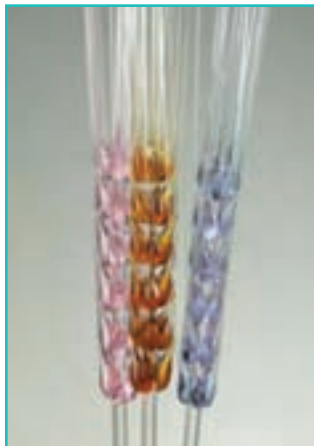

شکل ۵۶- پیکره تراشی

شکل ۵۶۱- معرق چوب

۴- معرق چوب: این هنر ۴۰ سال پیش به شهرستان ارومیه راه پیدا کرد و با منبت تلفیق شد و رشته جدیدی به نام معرق - منبت یا معرق برجسته بوجود آمد.

شکل ۵۶۲- شیشه‌گری

از صنایع دستی دیگر استان می‌توان به شیشه‌گری حرارتی اشاره کرد که در این کارگاه‌ها انواع لوستر و وسایل تزئینی شیشه‌ای تولید می‌شود.

توانمندی‌های معادن استان

- ۱- استان آذربایجان غربی با داشتن ۴۹ نوع ماده معدنی از لحاظ تنوع مواد معدنی رتبه سوم کشوری را دارد.
- ۲- این استان از نظر تولید برخی از مواد معدنی از جمله طلا، باریت، میکا و انواع سنگ‌های تزیننی گرانیتی رتبه نخست کشور را دارد.
- ۳- تنوع سنگ‌های تزیننی در استان آذربایجان غربی بالغ بر ۸۰ نوع و رنگ است که این استان را به صورت کلکسیونری از سنگ‌های تزیننی در سطح ایران و جهان در آورده است. «سنگ‌های گرانیت پیرانشهر از نظر کیفیت، شهرت جهانی دارد.»

شکل ۶۳-۵- بهره‌برداری از معادن استان

- ۴- این استان با سه کشور خارجی به خصوص ترکیه که به عنوان دروازه ورود به بازارهای اروپا است، همجوار است.
  - ۵- ذخایر عظیم گچ و آهک به عنوان ماده اولیه کارخانجات سیمان و گچ در این استان است.
  - ۶- ذخایر عظیم باریت به عنوان ماده اولیه جهت حفاری چاه‌های نفت و گاز از دیگر توانمندی‌های استان است.
- در سال ۱۳۸۸ تعداد ۳۰۱ معدن (۸/۵ درصد کشوری) در استان آذربایجان غربی وجود داشت و کل شاغلان معادن در حال بهره‌برداری استان ۳۸۰۶ نفر بودند.
- معادن مهم استان عبارتند از :

- ۱- طلای زره شوران تکاب با عیار ۵/۸۱ PPM و با ذخیره قطعی ۴ میلیون تن و ذخیره احتمالی ۷ میلیون تن
- ۲- معدن تیتان قره‌آغاج ارومیه با عیار ۶ درصد و با ذخیره قطعی ۵۶ میلیون تن و ذخیره احتمالی ۱۲۰ میلیون تن
- ۳- نمک دریاچه ارومیه با داشتن ۵/۳۴۴/۰۰۰/۰۰۰ تن املاح از نوع کلر و سدیم، سولفات پتاسیم، اکسید منیزیم و ...

فعالیت

– درباره یکی از معادن شهرستان محل زندگی خود گزارشی تهیه کنید.

توانمندی‌های استان آذربایجان غربی در بخش خدمات

بخش خدمات از نظر اشتغال و تولید، مهم‌ترین بخش نظام اقتصادی استان است و به دلایل زیر نقش عمده‌ای در اقتصاد کشور ایفا می‌کند :

- ۱- برخورداری از موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد استان و همجواری با سه کشور ترکیه، آذربایجان و عراق
- ۲- دروازه ارتباطی با کشورهای اروپایی (در صورت عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا ایران از طریق استان آذربایجان غربی مستقیماً با اتحادیه اروپا هم مرز می‌شود).
- ۳- وجود نه گمرک و هفت بازارچه فعال در سطح استان برای صادرات و واردات کالا (اولین بازارچه کشور در استان آذربایجان غربی و در مرز ترکیه تأسیس شد.) که امکان صادرات کالا به کشورهای همجوار را در کوتاه‌ترین زمان فراهم نموده است.

۴- امکان برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی در استان

۵- برخورداری از نهادها، اتحادیه‌ها و تشکل‌های خصوصی و تعاونی در حوزه تجارت خارجی
راه‌های ارتباطی :

مهم‌ترین محورهای ارتباطی استان عبارتند از :

۱- راه آهن سراسری ایران – ترکیه (از طریق مرز رازی خوی)

۲- جاده ترانزیتی ارومیه – بازرگان

۳- جاده ترانزیتی ارومیه – سرو

۴- محور ارومیه – تبریز (از طریق بزرگراه شهید کلانتری)

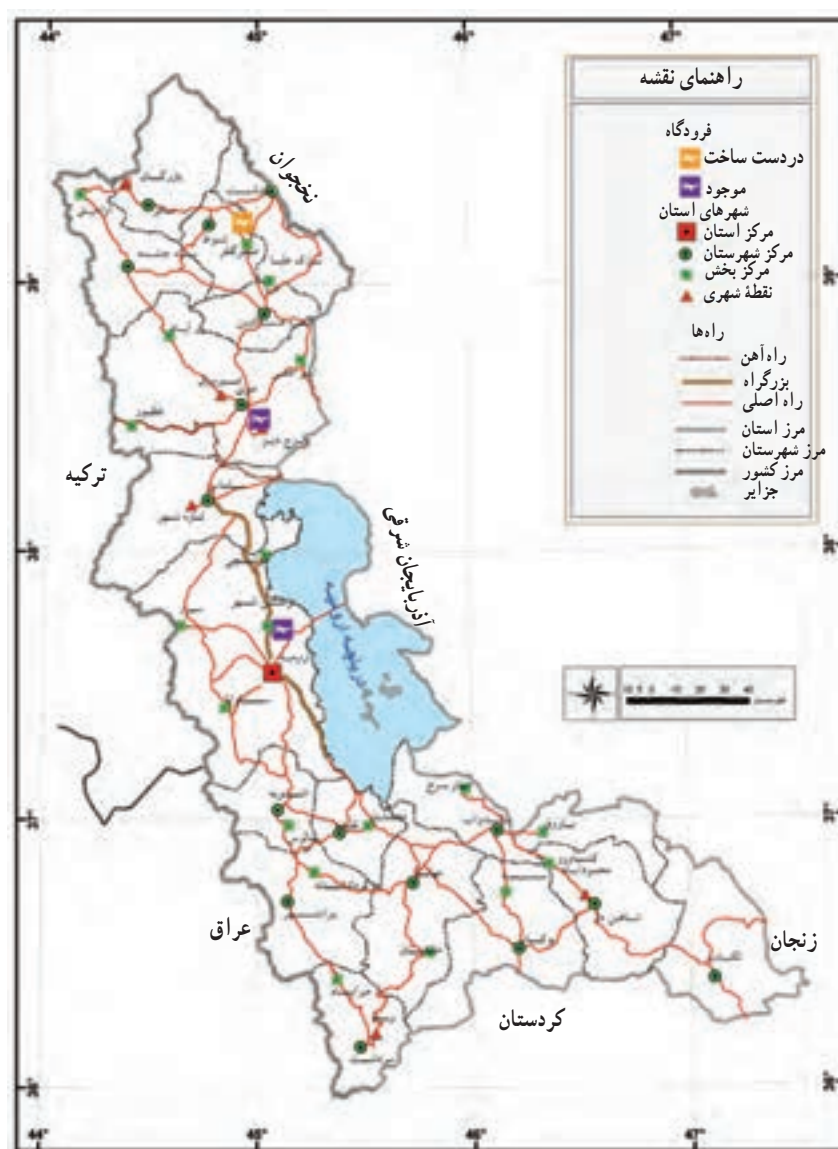
۵- محور ارومیه – مهاباد، میاندوآب (جاده سنتو)

طول راه‌های اصلی استان در سال ۱۳۸۸، حدود ۹۷۴ کیلومتر و طول راه‌های فرعی ۲۰۳۷ کیلومتر بود. خط‌آهن موجود استان با طول ۱۰۳ کیلومتر با عبور از ایستگاه قره‌تپه سلماس در مرز رازی به راه‌آهن ترکیه متصل می‌شود که دسترسی به بازارهای اروپایی را فراهم کرده است و در آینده با اتمام اتصال راه‌آهن مراغه به ارومیه گامی مؤثر و اساسی در تکمیل شبکه ریلی استان برداشته خواهد شد. پل ۴۵ تنی مرزی پلدشت – شاه‌تختی نیز استان آذربایجان غربی را به جمهوری آذربایجان وصل نموده است. در استان آذربایجان غربی یک فرودگاه بین‌المللی در شهر ارومیه وجود دارد و فرودگاه‌های خوی در کنار فرودگاه ارومیه به انجام پروازهای داخلی می‌پردازند.

توانمندی‌های استان

شکل ۶۴-۵- پل هوایی قطور- خوی

شکل ۶۵-۵- نقشه پراکندگی راه‌های مهم استان